

K dialektike človeka a vojenskej techniky

Teoretické i praktické problémy, ktoré s rozvojom socialistického vojenstva súvisia tvoria široký okruh otázok. Zaoberá sa nimi celý rad vedných disciplín. Avšak rozvoj vojenstva nastoľuje také problémy, ktoré sa dožadujú nielen vojenskotechnického, prírodovedeckého, ale i všeobecne filozofického objasnenia. Medzi týmito otázkami zaujíma významné miesto vzťah človeka a vojenskej techniky.

Objektívna potreba skúmania týchto problémov nevyplýva len z vnútorných podmienok socialistického vojenstva. Víme, že nie je možné sa celkom ubrániť vplyvu niektorých nemarxistických názorov, ktorých autori interpretujú vzťah človeka a vojenskej techniky v duchu svojich teoretických východísk a politických postojov.

V celom komplexe vied zaoberajúcich sa vzťahom človeka a techniky zaberá marxisticko-leninská filozofia významné miesto. Pretože sa v tejto oblasti výskumu intenzívne rozvíjajú, „definitívne“ vyčerpanie všetkých obsahových problémov súvisiace s týmto vzťahom nie je možné. Len v málo oblastiach vedeckého skúmania sa totiž toľko mení objekt i predmet výskumu. Filozofia sa preto ocitá v podmienkach, v ktorých sa čoraz intenzívnejšie odvíja interakcia ľudského subjektu a ním pretváranej prírody. Problémy človeka nie je možné už tematizovať v jednostrannej súvislosti s ich individuálnymi

mi zdrojmi i tendenciami, ale čoraz väčšími sa musia rešpektovať objektívne faktory vývoja jednotlivých komponentov systému ako i systémov potreby spoločenského celku.

Pojmy človek a technika, ktoré v bežnom povedomí vytvárajú svojim významom viacmenej protiklady, považujeme v marxisticko-leninskej filozofii za veľmi spriaznené. Ak zdôrazňujeme ich spätosť a hlbokú vnútornú súvislosť, ide nám súčasne aj o problém ich presnejšieho vymedzenia, ohraničenia a hlavne pochopenie ich obsahu.

Aj keď je technika najviditeľnejším rozmerom spoločnosti, jednou zo základných charakteristík človeka, teda javom podstatným a veľmi dôležitým, nie je možné jej spoločenskú váhu a funkcie preceňovať. Vždy bola a je viacmenej poslušným nástrojom človeka a spoločenských subjektov, nástrojom, ktorým môžeme podstatne ovplyvniť formovanie spoločenských pomerov. Preto sú jej funkcie v triedne rozdelenom svete stále ešte sociálne protirečivé. Dáva oprávnenú nádej, že sa stane trvalým faktorom spoločenskej a ľudskej kultivácie, ale súčasne v rukách dobrodružnej politiky ohrozuje existenciu človeka ako druhu nielen ekologickou katastrofou, ale tiež príznakom svetovej raketovej jadrovej vojny.

Pri analýze podstaty človeka ako komponentu systému „človek — vojenská

technika“ je treba vyjadriť miesto a úlohu človeka v systéme, ako vplyv na charakter druhého elementu a na celkový systém, poukázat na determinovanosť jeho funkcií sociálnymi faktormi a špecifickosťou vojenstva. Marxistsko-leninská filozofia pristupuje k tomuto problému z pozícií dialektického a historického materializmu. Integruje v sebe otázky podstaty človeka, ako spoločenského subjektu, jeho vzťahu k prírode a spoločnosti, úlohu osobnosti v dejinách, ako i otázky sociálnej determinácie funkcie človeka v ktorejkoľvek oblasti spoločenskej činnosti. Dáva správnu orientáciu pre riešenie dôležitého a komplexného problému rozvoja človeka — vojaka. Zdôrazňuje potrebu zvyšovania kvality „ľudskeho materiálu“ v ozbrojených silách v smere formovania takých morálnych a politických a morálno-bojových vlastností a kvalít vojakov, ktoré opreté o vojenskoodbornú pripravenosť budú prispievať k zvýšeniu bojaskopnosti a pripravenosti socialistickej armády pre vedenie súčasného ozbrojeného zápasu.

Skutočná vedecká analýza podstaty človeka spočíva na marxistickej koncepcii, podľa ktorej človek vystupuje nielen ako prírodný jav a prírodná sila, ale najmä ako sociálna bytosť. Marxizmus-leninizmus vždy zdôrazňoval a zdôrazňuje dialektickú jednotu pôsobenia prírodných a sociálnych zákonov na ľudskú podstatu, ich vzájomné väzby a vzájomnú podmienenosť.

Uznanie prirodzenej podmienenosti človeka — vojaka, totiž determinuje mimoriadne aktuálne aj problematiku rozvoja jeho vlastností a kvalít pri konštruovaní a využití rôznych druhov a vzorov vojenskej techniky. Na druhej strane prvenstvo sociálnych zákonov a podmienok rozvoja osobnosti vyplýva z toho, že jedine prostredníctvom nich je ovplyvňované vrodené podmienené konanie človeka.

Spoločenský život predstavuje z hľadiska marxizmu-leninizmu **prírodné historický** proces, v ktorom objektívna nutnosť prírody pôsobí v „ľudskej“ spoločensko-historickej forme, ktorej aktivitu vytvárali rôzne faktory, predovšetkým však spoločenské vzťahy. Teda aj proces formovania „socialisticky mysliaceho a konajúceho človeka, všestranne rozvíjajúcej sa osobnosti neodohráva sa odtrhnuté od spoločnosti, od jej každodenných problémov. Prebieha v kolektíve, v aktívnej účasti človeka na živote a rozvoji spoločnosti, v zápase o riešenie praktických úloh budovania socializmu. Tento proces podmieniajú mnohé sociálne, ekonomické, politické a ideologické činitele, no aj či-

nitele vnútorné a medzinárodné“. (Biľak, V.: 15. zasadanie Ústredného výboru KSČ. Pravda, Bratislava 1980, s. 14.)

Zdôraznenie určujúcej úlohy sociálneho faktoru pri skúmaní ľudskej podstaty je skutočne vedeckým východiskom pre určenie podstaty tvorivého a aktívneho vzťahu človeka k okolitému svetu. Umožňuje správne určiť miesto a úlohu človeka — vojaka aj v tak zložitom spoločenskom jave ako je ozbrojený zápas a samotné vojenstvo.

„Vojenstvo ako súhrn praktickej a teoretickej činnosti tried, strán a štátov na úseku prípravy a vedenia vojny“ (Metodologické problémy zkoumání války jako společensko-historického jevu. Bratislava, VPA KG 1973, s. 55.) bolo vždy určitým spôsobom späté z vedeckotechnickým pokrokom. Súčasný rozvoj vedy a techniky, vedeckotechnická revolúcia spôsobili, že toto spojenie je oveľa užšie a bezprostrednejšie. Vedeckotechnická revolúcia sa stala východiskom, predpokladom revolúcie vo vojenstve a dynamicky pôsobí na jeho ďalší rozvoj.

V súčasnosti nie je vo vojenstve takej oblasti, kde by nebol viditeľný vplyv vedeckotechnickej revolúcie. Jej pôsobenie je komplexné. V podstate ide o rozvoj celej oblasti vojenstva:

- vojenskej techniky,
- organizačnej štruktúry ozbrojených síl,
- spôsobov a foriem vedenia bojovej činnosti,
- kvalifikačnej a profesionálnej štruktúry, vyplývajúcej zo zmeny charakteru vojenskej činnosti.

Často sa totiž zdôrazňuje, ak sa hovorí o súčasnej vedeckotechnickej revolúcii — a u buržoazných vojenských teoretikov je to typické — len úloha vedy a techniky, úloha najmodernejších zbraní. V určitom zmysle je vojenská technika nesporné faktor základný a určujúci, ale nie je vyčerpávajúci. Prevraty vo vojenstve si ešte začínajú najčastejšie technickými vynálezmi, avšak skutočnosť, či budú alebo nebudú využité vo vojenstve leží mimo vedeckej či technickej oblasti. Závisí to predovšetkým od politiky, v ktorej oblasti „vedy a jej aplikácie tvorí v súčasnosti jedno z hlavných bojových polí triedneho zápasu vo svete. Boj sa vedie po všetkých liniách pôsobenia vedy — hospodárskej súťaže, vojenskej stratégie, triednych systémov a ideologického boja. (Hajko, V.: Z diskuse na 15. zasadání ÚV KSČ, Rudé právo 28. 3. 1980, s. 3.) Preto ani vedeckotechnická revolúcia sama o sebe nevyvoláva revolúciu vo vojenstve, nejde

o vzťah príčinný, akó sa niekedy zjednotené charakterizuje, ale od súhrn podmienok, vytvárajúcich vedeckú a materiálno-technickú základňu pre rozvoj vojenstva.

Vojenská technika je revolucionizujúcim faktorom samotného ozbrojeného zápasu. Tvorí súčasť materiálno-technickej základne v ozbrojenom zápase. Množstvo a kvalita vojenskej techniky sú jedným z určujúcich faktorov úrovne bojovej sily ozbrojených síl, ich spôsobilosti plniť úlohy bojovej činnosti. Množstvo a kvalita vojenskej techniky mimo iných faktorov určujú aj charakter ozbrojeného zápasu, jeho súvislosti a vzťahy.

Premena vojenskej technickej základne vojenstva súčasne podmieňuje základné premeny v organizačnej štruktúre ozbrojených síl. Revolutionizácia prostriedkov ozbrojeného zápasu musí byť sprevádzaná revolučnými zásahmi do organizačnej štruktúry vojsk ako dovŕšenie tohto prevratu.

Karol Marx, zaoberajúc sa mechanizmom týchto premien a vychádzajúc zo vzťahov v spoločnosti, hovoril: „Vynálezom nového vojnového nástroja, strelnej zbrane, sa nutne zmenila celá vnútorná organizácia armády, zmenili sa vzťahy, v ktorých jednotlivci tvoria armádu a môžu ako armáda pôsobiť, zmenil sa tiež vzájomný vzťah rôznych armád. (Marx, K.: Námezdní práce a kapitál, Marx, K. - Engels, B. Spisy 6, Praha 1959, s. 414.)

Organizačná štruktúra ozbrojených síl je potom výsledkom objektívneho vývoja vojenstva, je teoreticky zdôvodnená a empiricky overená forma spájovania príslušníkov ozbrojených síl a bojovej techniky. Cieľom tohto spojenia je zabezpečiť ich najúčinnejšie využitie v ozbrojenom zápase v súlade s ich úlohami a určením. Môže spĺňať požiadavky vojenstva len ak je maximálne pružná a dynamická, ale pri tom zachováva jednotu a monolitné zoskupenie. Musí pri rešpektovaní dialektiky časti a celku zabezpečovať pružnosť a pohyblivosť jednotiek, útvarov a zväzkov pri maximálnom zvýšení ich bojovej sily.

Zavádzanie kvalitatívne nových druhov vojenskej techniky spôsobované hlbším prenikaním vedeckotechnickej revolúcie do vojenstva predstihuje svojou hĺbkou a rozmachom všetky v dejinách známe premeny vojenstva. Kvalitatívne nové prostriedky ozbrojeného zápasu vyvolávajú nepretržitú potrebu zmien v oblasti stanovenia úloh, zloženia a vzájomného pomeru jednotlivých druhov ozbrojených síl a celej štruktúry vojenstva. V radikálnej premene jednoty „fúzia — vojenská technika“ a predovšetkým v kvalitatívnej pre-

mene technického prostriedku ozbrojeného zápasu sa v plnej miere prejavuje všeobecná dialektická zákonitosť. Väčšie a menšie zmeny vojskotechnickej základne vojenstva potom vyvolávajú zmeny v organizačnej štruktúre ozbrojených síl, do ktorej vstupujú kvalitatívne nové prvky pod vplyvom ktorých sa pretrvávajúce štruktúry kvalitatívne modifikujú. Aj v podmienkach súčasného vojenstva v organizačnej štruktúre armád pôsobia organizačné štruktúry kvalitatívne nového charakteru, ktorých vlastnosti (palebná mŕtvota, ničivosť, mobilita, akčný rádius, odolnosť atď.) kvalitatívne modifikujú organizačné štruktúry predchádzajúcej etapy vojenstva.

Preto jedným z dôsledkov vedeckotechnickej revolúcie vo vojenstve napr. v Sovietskej armáde sa stala ich podstatná prestavba. Úloha raketových jadrových zbraní pri jej organizačnej výstavbe sa prejavila hlavne v tom, že tieto určujú charakter a obsah činnosti vojsk v súčasných podmienkach. Ako je známe rôzne druhy ozbrojených síl a vojsk vedú bojovú činnosť v tesnej vzájomnej súčinnosti a hlavnou úlohou organizácie boja a operácie je využitie efektu dosiahnutého raketovými jadrovými zbraňami s cieľom rozdrvenia nepriateľa.

Vývoj organizačnej štruktúry ozbrojených síl v podmienkach vedeckotechnickej revolúcie vo vojenstve kvalitatívne a kvantitatívne mení a prekračuje organizačnú štruktúru armád strojového vojenstva. Je charakteristický:

- vznikom nových druhov ozbrojených síl (strategické raketové vojská) a druhov vojsk,
- zánikom niektorých druhov vojsk (pechota, jazdecko),
- znižovaním počtov bojových zväzkov,
- zvyšovaním počtov zabezpečovacích útvarov a zväzkov,
- vytváraním teritoriálnych ozbrojených síl,
- profesionalizáciou armád atď.

Vedeckotechnická revolúcia vo vojenstve kvalitatívne zasiahla aj do organizačnej štruktúry malých jednotiek. Napr. metostrelecké jednotky dosiahli úroveň tankových jednotiek ako palebnou silou tak mobilitou ako i schopnosťou prekonávania prekážok. Rastie počet vojskových odborností pozemného vojska a to nielen v oblasti vodičov, ale i v oblasti strelcov operátorov, radistov atď. Zvyšovanie palebnej sily moderných prostriedkov vedie k znižovaniu počtov osôb v bojových jednotkách a k nárastu počtov v zabezpečo-

vacích (technických a tylových) jednotkách.

Vojenstvo je uceleným a stále sa rozvíjajúcim systémom. Medzi jeho hlavnými zložkami — prostriedkami a spôsobmi vedenia ozbrojeného zápasu — existujú vzájomné dialektické vzťahy. Zmena prostriedkov ozbrojeného zápasu v tejto dialektickej väzbe vyvoláva okamžitú zmenu — spôsobov využitia týchto prostriedkov a tým aj princípov a zásad ozbrojeného zápasu. Preto zmeny vojenskej techniky okrem zmien v organizačnej štruktúre ozbrojených síl, vyvolávajú zmeny aj tých vzťahov, v ktorých jednotlivci môžu spoločne pôsobiť, ale i zmeny v súčinnostných vzťahoch medzi jednotlivými druhmi ozbrojených síl a druhov vojsk.

Preto sú aj dnes aktuálne slova F. Engelsa, ktorý napísal, že skoky a revolučné premeny vo vývoji vojenskej techniky „skoro násilne ihneď si vynútili prevraty v spôsobe vedenia boja“. (Engels, B.: *Anti-Dühring*, Marx, K. - Engels, B. Spisy 20, Praha 1966, s. 178.)

V. I. Lenin, ktorý rozvíjal tieto myšlienky v podmienkach imperialistickej vojny, zdôraznil tento vplyv vedeckotechnického pokroku na charakter a spôsoby vedenia ozbrojeného zápasu, uskutočňujúce sa cez vojenskú techniku, keď hovoril, že: „Vojenská taktika závisí od úrovne vojenskej techniky“. (Lenin, V.: *Poučení z Moskevského povstání*. Spisy 11, Praha 1956, s. 169.)

Pri stanovovaní kvality zmien v ozbrojenom zápase je treba však vychádzať z objektívnej (významnej) črty súčasnej vedeckotechnickej revolúcie vo vojenstve, ktorá búrlivo prebieha v mírových podmienkach, v ktorých nie je možné všetky tieto zmeny prakticky verifikovať.

Zavedenie nových druhov vojenskej techniky, prípadne podstatné zdokonaľovanie „staršej“ vojenskej techniky vyvoláva vo vojskách zmeny v ich bojových možnostiach, ktoré podmieniajú zmeny vo vojenskom umení. Podľa charakteru inovácií vojenskej techniky môžu byť zmeny bojových možností vojsk tak podstatné, že za určitých podmienok vyvolajú prevrat v spôsoboch ozbrojeného zápasu a vojny ako celku.

Vznik kvalitatívne nových, účinnejších druhov vojenskej techniky a ich hromadné zavedenie do vojsk vyvoláva nielen zmeny v bojovom zložení vojsk, ale i v stanovení hĺbky úlohy, tempa útoku, foriem manévru (v súčasnosti sa manéver paľbou stáva prioritným pred manévrom pohybom, z hľadiska paľby sa rozhodujúcou stala paľba proti obrneným cieľom

atď.), charakteru obrany a iných druhov bojovej činnosti.

Ak ešte pred nedávnom, mali tieto zmeny spravidla evolučný charakter a navenok neboli zvlášť pozorovateľné, potom v súčasnosti majú niekedy charakter prudkého kvalitatívneho skoku. Môžeme hovoriť o trvalej revolúcii v spôsoboch vedenia bojovej činnosti. Neprestajne nazerajú tendencie k ďalším nevyhnutným zmenám v rozvoji spôsobov vedenia boja a operácií, ktoré môžu byť vyvolané objavením ešte účinnejšej vojenskej techniky.

Súčasná vojna by bola vojnou, v ktorej by bola použitá zložitá, najmodernejšia technika, vojna s manévrovou a dynamickou bojovou činnosťou, vojna vedená s vysokým vypätím síl, vojna, ktorá by bola najťažšou morálnou skúškou pre všetkých zúčastnených vojakov a bojujúcich strán.

Vojenská technika, ako sme sa mohli presvedčiť tvorí objektívny materiálny základ v ozbrojenom zápase. Zároveň tvorí osobitnú súčasť, špecifický druh techniky vôbec.

Presnejšie kritérium, ktorým by sme chceli vyčleniť vlastnú vojenskú techniku z celkového súhrnu techniky používanej vo vojenstve, musí vychádzať z respektovania jej predurčenia, hlavne ako prostriedku ozbrojeného zápasu, ako i z konštrukčných a štrukturálnych zvláštností technického zariadenia.

Vojenská technika je teda špecifickým druhom techniky využívanej ako prostriedok pre vedenie vojenskej činnosti, ktorá už svojou vlastnou konštrukciou alebo v procese neskorších konštrukčných úprav odráža zvláštnosti vojenstva.

Aj napriek tejto diskusii, ako špecifický fenomén v štruktúre prostriedkov pôsobenia človeka patrí vojenská technika medzi najdynamickejšie faktory vojenstva. Často v predstihu pred ostatnými oblasťami spoločnosti využíva najnovšie poznatky vývoja vedy a techniky.

Vojenská technika v špecifickej forme spoločenskej činnosti človeka prejavuje navenok jeho bytostné sily. Svojím miestom v následnosti zmien v spoločenskej činnosti a v spoločnosti človeka vojenská technika vplýva aj na ich vývoj a potenciálnosťou jej použitia konkrétné ovplyvňuje rozvinutie jej historicity vo forme budúcnosti.

Nová vojenská technika sa nielen svojou činnosťou, ale i kvalitatívne odlišuje od vybavenia vojsk v minulosti, vyvoláva oveľa väčšie nároky na všestrannú prípravu ľudí. Jej pôsobenie na človeka je neporovnateľne priestorovo a časovo intenzívnejšie, rozsiahlejšie. Pôsobenie tech-

niky nepriateľa je vysoko cieľavedomé a vedecky odôvodnené. Človek v tomto pôsobení nevystupuje len ako subjekt, ako hlavná pôsobiacia sila v ozbrojenom zápase, ale i vo funkcii objektu proti ktorému pôsobí technika nepriateľa. V tomto procese ide o veľmi aktívne a dynamické pôsobenie dvoch subjektov, vybavených najmodernejšou a nejničivejšou technikou v procese dynamicky sa meniacich subjektu-objektových vzťahov. Tento faktor pôsobuje, že akékoľvek technické požiadavky na bežnú techniku získavajú v oblasti vojenskej techniky novú kvalitu a súčasne kladú kvalitatívne nové nároky na ľudského činiteľa. Každá novo (mnohokrát preväpivo) zavedená technika do štruktúrálnych vzťahov vojenstva sa bytostne dotýka osobnosti vojaka. V tomto procese sa skutočne prejavuje kvalitatívne špecifické pôsobenie ozbrojeného zápasu na charakter vzťahu človeka a vojenskej techniky, meniaci sa na základe zvláštnych vzťahov v priebehu bojovej činnosti.

Z hľadiska kontinuity výcviku vojsk treba však pripomenúť, že vývoj vojenskej techniky aj v podmienkach vedeckotechnickej revolúcie vo vojenstve je postupným procesom. Zavádzanie nových druhov vojenskej techniky do organizačnej štruktúry ozbrojených síl je sprevádzané prevahou prvkov predchádzajúcich etáp vojenstva. Preto aj určenie novej techniky, ako i postavenie človeka vo vojenstve bude znovu prehodnocované. Úspech v bojovej činnosti sa dosahuje koordinovanou činnosťou všetkých druhov vojsk a ozbrojených síl s ich špecifickými druhmi bojovej techniky. Každá absolutizácia akéhokoľvek druhu vojenskej techniky je dôsledkom nerespektovania dialektiky časti a celku a negatívne zasiahne do celého systému vojenstva. Samotné skúsenosti z lokálnych vojen, ktoré rozpútal imperializmus dokazujú, že čím zložitejší je celý systém bojovej techniky, tým väčší význam získava správne využitie každého jeho článku, pretože každé nedocenenie týchto „starých“ prostriedkov môže narušiť kontinuitu výcviku aj samotného vojenstva.

Marxizmus-leninizmus pri skúmaní vojny a ozbrojeného zápasu vychádza zo skúmania ich miesta vo vývoji spoločnosti. Skúma tieto procesy z hľadiska špecificky spoločenských procesov, ako procesov uskutočňovaných ľuďmi a prostredníctvom činnosti ľudí. Zdôrazňuje vzrastajúcu úlohu človeka v ozbrojenom zápase a vo vojne vôbec. Uvažuje o jeho mieste vo vojenstve z hľadiska dialektickej jednoty s technikou. Človek nielen, že neprestal byť rozhodujúcim činiteľom, ale

začína zaujímať nové miesto v bojových činnostiach. Človek a vojenská technika vystupujú v ozbrojenom zápase ako dva objektívni činitelia. Mohutná vojenská technika ešte viac zdôrazňuje úlohu človeka, ktorý vo vojne zostáva hlavným činiteľom a určuje jej priebeh a výsledky. Dokonca prekračuje rámec tradičného vzťahu „vojak—vojenská technika“ a nastoľuje význam rastu úlohy kolektívu, osádok pri jej použití. V niektorých oblastiach vojenskej techniky, ako je vojenská kozmická technika, sa tieto výtvary ľudského umu a práce stále intenzívnejšie a bytostnejšie dotýkajú života všetkých ľudí.

Kvalita a zameranie spoločenských procesov sú určované prostredníctvom činnosti ľudí, ich sociálnou, politickou a triednou dimenziou. Človek v technike spredmetňuje svoje sily a schopnosti umu, vystupuje ako tvorca každej techniky a dáva jej zameranie v smere cieľov, ktoré chce touto technikou dosahovať. Táto tvorivá činnosť, konkrétne rozvinutie historicity poznania človeka vo forme techniky, je determinovaná jej miestom v procese spoločenskej činnosti ľudí. Ovláda a využíva vojenskú techniku, aby jej prostredníctvom realizoval svoje triedne záujmy a ciele, pričom ich pokrokovosť alebo reakčnosť nie je atribútom techniky a strojov ale človeka, ktorý prostredníctvom techniky realizuje svoje bytostné sily.

Vymedzenie podstaty techniky a teda i vojenskej, je historicko-filozofickou otázkou a preto sa v názoroch na jej miesto v spoločnosti vyhracuje boj medzi buržoáznou a marxisticko-leninskou filozofiou. V buržoázných koncepciách chápania techniky strácajú človeka a ľudskú činnosť svoj diferencovaný mnohostranný spoločenský obsah. Celý politický život spoločnosti je redukovaný iba na obsah pojmu technika a aj ostatná činnosť sa často kvalifikuje ako často technická aktivita. Z takéhoto chápania techniky vyplývajú mylné názory o univerzalite a všemocnosti techniky. Moderná technika a vojenská zvlášť, akoby bola samovládnu silou, stojacou nad spoločnosťou, podmaňujúcou si všetky oblasti života, ktorá svojou podstatou prekračila rámec človeka — jeho vedomé usmerňovanie.

V historickom striedaní spoločensko-ekonomických formácií však vojenská technika v rukách revolučných, pokrokových síl plní úlohu nástroja revolučnej premeny, ako i obrany revolučných výnimočností novej spoločnosti. Tento moment je zvlášť významný v súčasnej epoche pri upevňovaní obrany socializmu.

Marxizmus-leninizmus pri skúmaní problému vzťahu človeka a vojenskej techniky považuje za hlavnú a rozhodujúcu silu v bojovej činnosti človeka, ovládajúceho majstrovsky túto techniku. Človek, ktorý v sebe spája tak hlbku premien v sociálnej štruktúre spoločnosti, ako i kvalitu technických premien vedeckotechnickej revolúcie a ich aplikácie v oblasti vojenstva.

Klasikovia marxizmu-leninizmu, konkrétne F. Engels, ako prví v plnom rozsahu odhalili vo vojenstve skutočnosť, že charakter a typ ozbrojených síl, ich špecifické črty, výzbroj a taktika, spôsob doplnovania a výcviku závisia od úrovne rozvoja výrobných síl, od spoločenského poriadku a triednej štruktúry spoločnosti. V práci Anti-Dühring F. Engels napsal, že „... celá organizácia armád a ich spôsob vedenia boja, teda víťazstvo a porážka sú závislé od materiálnych t. j. ekonomických podmienok; od ľudí a zbraní, teda od kvality a kvantity obyvateľov a techniky.“ (Engels, B.: Anti-Dühring, Marx, K. - Engels, B. Spisy 20, Praha 1966, s. 177). Vo vedeckotechnickej revolúcii vo vojenstve dochádza k spojeniu sociálno-politických premien s premenami technickými, pričom človek v týchto premenách vystupuje ako hlavný faktor. Nová technika môže spôsobiť prevrat len vtedy, ak nájde k tejto úrovni zodpovedajúci „ľudský materiál“. Pokiaľ dochádza k premenám v oboch oblastiach súčasne, bývajú dôsledky vo vojenstve najvýraznejšie.

Prevraty vo vojenstve sa tak uskutočňujú cez človeka a prostredníctvom človeka, chápaného ako produkt a súčasť určitej sociálnej skutočnosti. V rozhodujúcej miere ovplyvňujú dialektiku vojenstva, zvyrazňujú úlohu a postavenie človeka, jeho výchovy v tomto procese. Takto sa problém skúmania vo vedeckotechnickej revolúcii stáva nielen oblasťou techniky, ale i ľudský faktor. Už samotný fakt, že moderná vojenská technika nahrádza mnohé funkcie, ktoré doposiaľ vykonával človek, ktorý je u niektorých druhov ozbrojených síl a vojsk dokonca vytlačovaný z bezprostrednej (osobnej) účasti v ozbrojenom boji, môže vytvárať dojem o zmenšujúcej sa úlohe človeka v súčasnom vojenstve. Zásluhou človeka vývoj poznania prebieha od poznania kameňa ako nástroja pre pôsobenie na prírodu až po „antihmotu“, dospel a dospeva ku kvalitatívnym medziam pri skúmaní prírody, z ktorých sa rodia

nové oblasti techniky. V celom tomto procese sa úloha človeka menila, ale neznižovala. Potom ani medzi človekom a vojenskou technikou nemôže byť metafyzická bariéra, ale vzájomná súvislosť, podmienenosť, vzájomné dopĺňovanie a prestupovanie.

Bojová činnosť následkom súčasnej vedeckotechnickej revolúcie vo vojenstve integruje v sebe kvalitatívne zmeny vo vojenskej technike, v organizácii ozbrojených síl ako i vojenskej vedy a zároveň mení charakter aj obsah tejto činnosti. Veda ovplyvňuje systém „človek—vojenská technika“ tým, že formuje dokonalé komponenty systému aj tým, že vytvára efektívne teoretické základy pre využitie týchto systémov v ozbrojenom zápase. Bojová činnosť sa stáva technickejšou, intelektuálnejšou, tvorivejšou, ba u niektorých druhov ozbrojených síl získava charakter vedeckej práce. Rastie počet technických špecializácií, ktoré zvyšujú nároky na kvalitu fyzickej (umelá atmosféra v riadiacich centrách automatizovaných zbraňových systémov atď.) ako i intelektuálnej činnosti. Človek nielenže neprestal byť rozhodujúcim činiteľom bojovej činnosti, ale začína v jej vedení zaujímať nové miesta. Zvlášť sa zvyšujú požiadavky na disciplínu jednotlivcov pri rastúcej dôležitosti ich zapojenia do kolektívnej bojovej činnosti. Čím sú zbraňové systémy nákladnejšie, zložitejšie a účinnejšie tým dôležitejšie je postavenie kádrov. Toto postavenie nie je však odbornické, ale vysoko politické. Krajná rozhodnosť politických cieľov ozbrojeného zápasu sa nevyhnutne prejaví aj v ideologickom a psychologickom boji bojujúcich strán, ktorý bude veľmi rozsiahly a intenzívny. V dôsledku tohto faktoru porastú nároky na politicko-morálne a morálno-bojové kvality príslušníkov ozbrojených síl. Kvalitatívne sa menia nároky na sústavnú, cieľavedomú a psychologickú prípravu vojsk. Politická uvedomelosť, majstrovské ovládanie vojenskej techniky, vojenský výcvik ovplyvňujú stupeň využitia vojenskej techniky a jej efektívnosť. Ani najmodernejšia technika nemôže vykonať nič bez ľudí, ktorí ňou vládnu. V každej „vojne je nakoniec víťazstvo podmienené morálnym stavom mäs, ktoré na bojisku prelievajú svoju krv“. (Lenin, V. I.: Prejav na verejnej konferencii robotníkov a červenoarmejcov v Rogožsko-Simonovskom obvode 13. 5. 1920. Spisy 31, Bratislava 1955, s. 117—118.)

Vedeckotechnická revolúcia vo vojenstve je otvorený dynamický proces, proces kvalitatívnych skokov vo vývoji vojenskej techniky, proces objavovania a teoretického odôvodňovania nových technických princípov a využívania novoobjavených prírodných zákonov. Zmeny v charaktere vojenskej činnosti kvalitatívne novým spôsobom determinujú požiadavky na výchovu príslušníkov ozbrojených síl. Zložitou vojenstva sa pálčivejšou stáva potreba predstihu ľudského činiteľa. Neustajne sa prehĺbuje zložitost vzťahu medzi rozvojom osobnosti, výcvikom a výchovou. Táto revolúcia prebieha rovna-

ko intenzívne v podmienkach socializmu a kapitalizmu, ale s tým rozdielom, že socializmus dal po prvý raz vojenstvu novú alternatívu. Na rozdiel od kapitalizmu, v ktorom rozvoj vojenstva spôsobuje viac posilňovanie alternatívy ničenia, socializmus sa vojenstvom snaží o posilnenie alternatívy mieru a spolupráce. Tento nový rozmer vojenstva nachádza svoje rozvinutie aj v rozvoji príslušníkov socialistickej armády. Otvára možnosti pre rozvinutie tých dynamických prvkov spoločenského vedomia v osobnosti, ktoré odrážajú vzťah ľudových mas, človeka k charakteru a dôsledkom vojny.